

TALLINNA ÜLIKOOL

Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut
Sotsiaalse stratifikatsiooni osakond

TöökõrgEEL toimetised nr 10/2012

**NOORTE KÕRGKOOLILÕPETAJATE TÖÖTUSKOGEMUS
NING NENDE VAATENURK HARIDUSE JA TÖÖTURU
SEOSTELE**

Krista Hinno

Epp Reiska

Primus

ELLU VIIB SIHTASUTUS
ARCHIMEDES

Käesolev analüüs keskendub küsimusele, milline on noorte töötuskogemusega kõrgkoolilõpetajate vaatenurk hariduse ja tööturu seoste, seda nii üldisest perspektiivist kui ka isiklikust kogemusest lähtuvalt. Analüüsitakse seitset poolstruktureeritud silmast silma intervjuud majandus- ja tehnikavaldkonna erialade lõpetanutega, kes on pärast kõrgkooli lõpetamist kogenud keskmise kestusega töötust.

Intervjuude kvalitatiivse analüüsi põhjal tuuakse välja mustrid, kuidas noored tõlgendavad oma seniseid haridusvalikuid, kõrgkooliõpinguid ning üleminekut kõrgkoolist tööturule. Millised on olnud nende tööotsimisstrateegiad, milliseid tööturule lülitumist takistavaid ja soodustavaid tegureid nad teadvustavad, kuidas näevad sealjuures hariduse rolli ning kuidas mõjutab nende vaatenurka töötuse kogemine.

Intervjuude analüüs

Analüüsitavaks empiiriliseks materjaliks on 2011. a kevadel ja suvel läbi viidud kvalitatiivsed silmast silma intervjuud eestikeelsete noorte majandus- ja tehnikavaldkonna erialade lõpetajatega, kes on pärast kõrgkooli lõpetamist kogenud keskmise kestusega töötust ning on seejuures aktiivselt tööd otsinud. Intervjueeritavate seas oli 4 majandusvaldkonna ja 3 tehnikavaldkonna lõpetanut, kes olid kõrgkooli lõpetanud aastatel 2009–2011. Leidmaks intervjueeritavaid kasutati CV-Online andmebaasi, kuhu osteti ligipääs tööandjana. Pilootintervjuu puhul ning sobivate CV-de vähesuse tõttu tehnikavaldkonnas, kasutati intervjueeritavate leidmiseks ka isiklike kontakte. Intervjuud olid poolstruktureeritud ning koosnesid kolmest temaatilisest plokist: intervjueeritaval paluti iseloomustada oma haridusteed, seniseid töölaseid ning tööotsimisega seotud kogemusi ning väljendada üldist arvamust tööturul toimuvast¹.

Intervjuusid analüüsid kasutati mitmeetapilist avatud kodeerimist. Kuigi valim oli heterogeenne nii sooliselt, erialati, lõpetatud õppeasutuse, kui ka magistritasemel edasiõppimise

¹ Töötusekogemusega noortega tehtud intervjuude metoodika ning intervjueeritute kohta saab lähemalt lugeda raportist „Kõrghariduse tähendused ja kõrgkoolide koostöö tööandjatega“ (Reiska, Roosalu, Tamm, Täht & Unt 2012), mis on saadaval aadressil primus.tlu.ee

suhtes, ilmneseid intervjuudes selged mustrid, mis toovad individuaalsete erinevuste tagant nähtavale ulatuslikumad sotsiaalsed seosed.

Analüüsi ilmestamiseks on tekstis ära toodud katkendid intervjuudest. Tsitaadile järgneb info intervjuueeritava hariduse kohta. Esmalt on ära toodud intervjuueeritava poolt lõpetatud õppesuund (majandusteadus/ärindus ja haldus või tehnikaalad), seejärel kõrghariduse tüüp (akadeemiline või rakenduslik), omandatud haridustase (BA või MAG) ning viimaks lõpetatud kõrgkooli omandivorm (avalik-õiguslik või era). Nurksulgudes on autor lisanud oma kommentaarid, kui need on teksti paremaks mõistmiseks vajalikud.

Haridusvalikud ja kõrgkooliõpingute kogemus

Kõrgkooli astumine ning erialavalik

Intervjuude algus keskendus intervjuueeritavate haridusteele ja kitsamalt küsimusele, mis motiveeris neid alustama õpinguid kõrgkoolis ning valima antud eriala. Millised olid sellega seotud ootused? Kas mindi õppima kindlat eriala või eelkõige omandama kõrgharidust? Kas otsuseid mõjutasid pigem sisemised (huvi) või välised motivaatorid? Kuidas hinnatakse tagantjärele oma tolleaegseid otsuseid?

Kõik intervjuueeritavad jätkasid kohe pärast keskkooli omandamist õpinguid kõrgkoolis. Vaid üks intervjuueeritavatest läbis pärast lõpetamist ajateenistuse. Õpingute jätkamist kõrgkoolis nähti ainuvõimaliku jätkuna haridusteel, millele puudusid tõsiseltvõetavad alternatiivid. Tõukejõuna toimusid ümbruskonna ootused, vanemate ja kaaslaste hoiakud.

Miks ma otsustasin... see on ainuke loogiline jätk asjale. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

K: Ma küsiks võib-olla hariduse kohta kõigepealt, et kas see, et kõrgkooli minna, kas see oli nagu selline kindel plaan?

V: Jah, kindel. Meil oli selline tugev klass, ja seal oli kohe... nii-öelda kindel, et peale seda kõik ülikooli lähivad, ja seal oli mõni üksik vist, kes vist ei läinud. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Ühelt poolt see oli nagu ühiskonna või ka vanemate surve... et sa pead minema ülikooli, muidu sa ei saa head tööd ja lähed kuskile, ma ei tea, nõudepesijaks, et see oli nagu. Jah, seda nagu... hakati juba tegelikult maast madalast selgitama, et tuleb minna ülikooli ja tuleb õppida keskkoolis ja teha lõpueksamid hästi ja tuleb minna ülikooli. [---] Ja no kõik sõbrad ka ümberringi läksid ka ülikooli ja siis said aru, et okei ma pean nüüd ka minema. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Keegi intervjueeritustest ei toonud kaalutud alternatiivina esile kutsehariduse omandamist või otse tööle minekut. Vaid üks mainis vaheaastat maailmas rändamiseks ja asjade üle järele mõtlemiseks, mis siiski jäi vanemate vastuseisu tõttu realiseerimata.

Et sellist varianti mul nagu kodus ei aktsepteeritud, et ma nüüd a la jätaksin ühe aasta vahele ja vaataks maailmas ringi ja siis läheks... et selles suhtes jah, eks ta sealt tuligi.(majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Kui tõlgendada õpingute jätkamist sisemiste ja väliste motiivide eristuse abil, siis ilmneb, et intervjueeritavate tolleaegse valiku puhul polnud tegemist sügavalt sisemiselt reflekteeritud ja motiveeritud otsusega, vaid pigem väliste motivaatorite mõjuga, millele allumist peeti iseenesestmõistetavaks.

Erialavaliku suhtes väljendasid intervjueeritavad oluliselt rohkem ebakindlust kui otsuse puhul õpinguid kõrgkoolis jätkata. Toodi esile otsuse juhuslikkust, informatsioonipuudust, teadmatust ning kahtlemist. Enamus intervjueeritustest kaalus mitmeid erialasid erinevatest valdkondadest. Otsust antud eriala kasuks mõjutasid nii riigieelarveliste õppekohtade olemasolu, vanemate ja perekonnatuttavate soovitusel, eriala populaarsus eakaaslaste seas kui ka selle üldisem prestiižsus. Enamikus intervjuudes ei mainitud erialavaliku põhilise põhjusena selgelt väljendatud huvi antud valdkonna vastu, samas mõjutasid erialavalikut kooliajal läbitud kursuseid, kus valdkonnaga veidi kokku puututud oldi.

Noh, oleme ausad... ega alguses... ma siia maani ei tea, mida ma võiks teha, et mis võiks olla minu elukutse. Et see majandus tundus nagu kõige laiem teema olevat [---], ausalt öeldes mingit sellist valikukriteeriumit mul küll ei olnud. Kahjuks... läksin suht [---] juhuse asi oli tegelikult. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; MAG; avalik-õiguslik)

Aga sel hetkel ma olin noor, 18, ja ma võin öelda küll, et mina ei teadnud küll päris kindlalt, mida ma teha tahan. Et... ja siis soovitati et Tehnikaülikool, et kui selle hariduse saad, siis oled nagu... (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

No muidugi, eks ma kaalusin ka teisi alasid. Näiteks mulle meeldis bioloogia, aga millegipärast ikkagi majandus tõmbas rohkem. Muidugi tollel ajal oli see ka, et majandus oligi väga popp eriala. Et kõik läksidki juristikks või majanduseks ja see oli ka veel üks asi, mis kinnistas mu arvamust, et jah, ma tahan õppima minna majandust. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; era)

Ja mul oli kohe teada, et ma lähen riigieelarvelisele kohale ja ma mõtlesin tükk aega, et kas ma lähen arsti õppima või ma lähen majandust õppima, aga siis natukene suunati mind pere poolt rohkem majanduse poole, sest meil üks laps juba peres õpib arstiks. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Ja siis sai see kool läbitud ja siis oli vaja otsustada, et mida teha. Noor inimene, ei tea mida teha, mõni teab ka muidugi. Aga siis ma vaatasin, paar perekonnatuttavat teadsid valdkonnast ja siis ma küsisin, et mis võiks olla ja siis ma küsisin, et näiteks, mis võiks tööturul olla need kohad ja alad, kus nagu väga hätta ei jää, vähemalt tol hetkel. (tehnikaalad; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Minu jaoks oli see, et ma panin teise ala esimeseks, aga seal oli konkurs tihedam, ma ei saanud tasuta kohale, aga sellele erialale ma sain. Siis jäi nagu see variant. (tehnikaalad; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Ausalt öeldes see valik jäi kuidagi pinnapealseks, tegelikult oleks võinud ka Tartu Ülikooli õppima minna, aga too hetk see tundus huvitav. [---] Siis vaatasingi, et Maaülikooli selline eriala jäi lihtsalt ette ja siis vaatasin, et lähen proovin. (tehnikaalad; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Tagasivaade tolleaegsele otsusele

Ükski intervjuueeritav ei kahelnud oma otsuses kõrgharidus omandada. Erialavaliku suhtes väljendasid aga kõik noored kõhklust ja mitmetel juhtudel isegi mõningast kahetsust. Tagantjärele nähakse oma valiku juhuslikkust, mida iseloomustas vähene teadlikkus, oskamatus eriala kohta piisavalt informatsiooni otsida ning orienteerumine välistele teguritele. Kuus intervjuueeritavat seitsmest väitsid, et nad valiksid ilmselt teise eriala, kui saaksid uuesti kõrgkooli astuda: eelistatakse eriala, mida kaaluti toona alternatiivina, kuid millest loobuti. Samas on noored arvamusel, et tagasiteed ei ole: kõrgkooli naasmise teeb keeruliseks pere loomine ning raskused, mis tekiksid õpingute finantseerimisel.

Ainuke mõte, mis mul oli, et oh, ma oleks ikkagi pidanud arsti minema. [---] Et aga nüüd on juba 4 aastat... noh, et arsti saaks minna kandideerida veel tasuta kohale, kuna see on doktoriõpe ja minna täütsa nullist, aga noh, praegu on juba täiesti oma elu peal ja raske on minna vanemate jutule, et laske veel ma õpin 6 aastat. Et jah... Et need otsused on tehtud ja tuleb nagu nendega edasi elada (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik).

Jah, et see on nagu hea haridus nii-öelda, et vaadatakse, et TTÜ lõpetanud... aga ma ei ole päris kindel, kas ma tegin õige otsuse (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik).

V: Aga lõppkokkuvõttes ma ikkagi ei olnud selle valikuga rahul, sest mu mõtted käisid üldse selle ... selle peale, et oleksin võinud õppida hoopis raamatupidamist või siis personalitööd... hiljem ma olen seda mõelnud.

K: Ehk jõuab veel...

V: Jah, võib-olla ... kuigi nüüd on väike laps ja tema kõrvalt on raske minna uuesti kooli ja tööle kõik kolm asja on liiga palju. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Ja see sai valitud suhteliselt niimoodi ehku peale tagant järele mõeldes. Et tagant järele targemana oleks pidanud midagi mehaanika teaduskonnast valima. (tehnikaalad; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Õpingute käik

Kui noor asub õppima ülikooli, siis tuleks avalike ja eramajanduslike ressursside abil pakkuda talle keskkonda, mis võimaldab õpingute edukat lõpetamist (Eurostat 2009). Pakutav mõjutab seda, kuidas õppiija tajub kõrgharidussüsteemi ning mõjutab selle kaudu tudengi pühendumist õpingutele, õppimisele ja avaldab mõju ka tulevastele eduväljavaadetele. Kuidas näevad intervjueeritud oma õpinguid kõrgkoolis, kas see on olnud toetav keskkond tööturule ette valmistamisel?

Tudengid tajusid õpingute sisu väga üldisena. Kõik intervjueeritud tõi esile vähest spetsialiseerumisvõimalust õpingute jooksul ning selles osas olid tehnika- ja majandusvaldkonna lõpetajate arvamused sarnased. Kui õpinguid alustades arvati, et bakalaureusetaseme lõpetamisega saadakse spetsialistiks, siis peale selle kraadi omandamist kandusid vastavad ootused üle magistriõppele. Esile tuleb teatud rõhuasetuse erinevus tehnikaerialade ja majanduse vahel. Kui majanduse valdkonna lõpetajad tajusid õpingute puudusena eelkõige vähest spetsialiseerumist, siis tehnikaerialadel heideti ette praktilise osa vähesust õpingutes.

Samas nähakse õpingute laiapõhjalisuses ka positiivset: leitakse, et õpingud avardasid silmaringi ja viibimine akadeemilises keskkonnas oli rikastav ning arendav.

Kõrgkool kui keskkond ei ärgitanud intervjueeritud õppima ega taganud süvenemist. Pealiskaudset suhtumist õpingutesse tõi tudengid välja levinud hoiakuna kaasüliõpilaste seas. Samal ajal tagasivaateliselt tunnistasid kõik intervjueeritavad, et oleksid võinud ka ise rohkem õpingutele pühenduda. Tagantjärele tööl praktiliste probleemidega kokku puutudes mõistetakse, et suur osa õpitust on nüüd vajalik, aga õpingute ajal ei osatud seda praktilist väärtust näha.

Sellel hetkel [õpingute ajal], kasvõi see Exceli või arvuti kursus, mis mul oli on ju, sellel hetkel sa ei mõtle, et sa hakkad reaalselt kasutama seda hiljem oma töös. Et sa pead selle selgeks õppima, et siis sa nagu midagi õpid, midagi jääb külge, midagi ei jää külge. Sa nagu ei hooli sellest väga. Hiljem näiteks tööintervjuul, kui ma käisin seal tegin neid teste seal ja vaatasin, et ma olen ju õppinud seda on ju, et kuidas seda oli vaja teha, no ma ei mäleta... ja ma mäletangi seda, et mingid asjad olid, mingid teemad, mis tundusid keerulised, mis jäidki nagu kahe kõrva vahele, ja nagu ei huvitanudki, selline nagu... sa ei mõtle selle peale (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; era)

V: Ma tunnen, et võib-olla oleks pidand ülikooli ajal natukene rohkem võtma, natukene rohkem pingutama hinnete peale, kuigi noh, ma ei õppind ka väga kehvasti, 3,82 oli keskmine hinne.

K: No see on päris hea ju...

V: No normaalne, ega ta nüüd kõige parem ei ole.. aga ... võib-olla oleks pidand rohkem pingutama, võibolla siis oleks saanud ka rohkem (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Kokkuvõtlikult võib öelda, et üldine hinnang õpingutele on vastuoluline, samas väljendasid mitu intervjuueeritavat ka teatavat pettumust õpingute kvaliteedis.

Et aga... noh, igal juhul räägitakse küll, et jah, kõrghariduse kvaliteet võiks parem olla ja nii edasi, aga küsimus on selles, et noh, kui sa lõpetasid nagu... kooli ära, sa lõpetasid normaalsete hinnatega, siis sa tegid endast vähemalt kõik, mis sa said teha Eesti tasemel. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; MAG; avalik-õiguslik)

Siiski polnud koolisüsteemi süüdistamine intervjuueeritavate seas levinud hoiak: tudengid püüdsid olla mõistvad kõrgkoolides toimuva ning Eesti haridussüsteemi võimaluste suhtes üldiselt.

Ma arvan, et Eesti mõistes on kindlasti see viis aastat, mis ülikoolis sai oldud, on ainult kasuks tulnud. Et mina küll ei näinud selles nagu hariduse kvaliteedis probleeme, Eesti tasemel mitte. Aga võrreldes välismaaga on neid probleeme päris palju. Et, et... ütleme kui võrreldes nüüd. No mina ise ei ole käinud välismaal, aga paljud, kes on Erasmusega käinud, ja ütlevad, et nemad, mis meil on nagu magistritasemel on tugevamate ülikoolides nagu bakalaureuse teine kursus ja niimoodi, et eks see tase on nagu päris erinev. Seal on ka... ma usun neid põhjusi päris palju, miks see tase nii kehv on. Alati võib ju rohkem raha olla ülikoolidel ja paremad õppejõud ja rohkem välismaa õppejõude, aga noh, see kõik maksab. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; MAG; avalik-õiguslik)

Õpingute ajal töötamine

2006. aastal eristus Eesti Bologna protsessiga ühinenud riikidest nende üliõpilaste kõige suurema osakaalu poolest, kes õpivad ametlikult täiskoormusega, aga pühendavad õpingutele vähem kui 20 tundi nädalas (44%), olles seega *de facto* osakoormusega üliõpilased (Eurostat 2009). Sama uuring näitab, et Eesti üliõpilase sissetulekust 60% moodustas sissetulek tööst, mis on riikide võrdluses silmatorkavalt kõrge osakaal. Tavaliseks (ja ka problemaatiliseks) on muutunud tõsiasi, et suur osa üliõpilastest töötab õpingute kõrvalt. Piirid õpingute ja tööelu vahel on hägustunud. Kas intervjuueeritavad töötasid õpingute ajal? Millised olid nende senised kogemused tööturul? Kuidas töötamine mõjutas nende õpinguid?

Kõik intervjuueeritavad peale ühe olid õpingute ajal vähem või rohkem töötanud. Majandus- ja tehnikavaldkonna lõpetajate võrdluses ilmneb sealjuures selge erinevus. Majanduse lõpetanud olid töötanud mitteerialaselt. Tehnikaeriala lõpetanutest töötasid kaks kolmest erialaga seotud töö ja nende värbamine toimus küllaliski õpingute alguses praktika kaudu. Mõlemat kogemust iseloomustas ka suur koormus ja ettevõttesisene väljaõpe.

Tegelt oli nii, ma alguses otsisin praktikakohta ja saatsin kirju ja siis firma tundus nagu huvitav ja huvitava suunaga ja järjest rohkem arenev ja siis nad ütlesid, et mis praktika, tule tööle. Siis ma vaikselt hakkasin asju nuusutama ja peale esimest aastat töötamist, siis ma olin juba suht iseseisev. Et visati mind vette ja et kallas on seal pool, väga häda on, et siis küsi meilt. (tehnikaalad; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Tehnikaalade puhul tuuakse ühelt poolt välja töötamise positiivset mõju õpingutele. Töölt saadud kogemus aitab kõrgkoolis õpitavat paremini meelde jätta ning sellest aru saada, seda paremini tegelikkusega seostada.

K: Aga kas sa tundsid ka, et võrreldes nende inimestega, kes tööl ei käinud, et sul oli natuke lihtsam?

V: Öö ja päev. Et kui meil seal mingi osade ainetega oli ka elektriijaama külustus, et siis mõni seisis mõne seadme kõrval ja küsis, et mis asi see on. See oli nagu kolmanda kursuse baka jaoks nagu väga loll küsimus, aga noh, kui inimene ei ole praktiliselt käinud või on praktiliselt käinud, aga pole sellist kogemust saanud, et siis on nagu suhteliselt raske. (tehnikaalad; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

K: Mida sa tundsid, et see töökogemus sulle koolis juurde andis?

V: Oiiiii, seda on päris palju. Tegelt, kui nagu spetsiifiliseks minna, siis alates tööruutini, kuidas organisatsioon käitub ja siis nagu kui erialaseks minna, siis kõiki neid seadmeid tundma, protsesse, kuidas nad töötavad, kuidas neid ehitatakse, kuidas nad tööle pannakse, pärast kuidas nad käituvad, et seda tuli väga palju. (tehnikaalad; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Samal ajal segas suur töökoormus mõlema töötanud intervjuueritava õpinguid, mis viis lõpuks otsuseni töölt lahkuda. Ka teised vastanud, omamata isiklikku kogemust, tõdevad õpingukaaslaste kogemuse põhjal, et kuigi õpingute ajal töötamine on laialt levinud, siis ajaliselt see pigem takistab õpinguid.

Seega võib tehtud intervjuude põhjal tõdeda, et õpingute ajal töötamine on vastuoluline küsimus. Ühest küljest pakub see vajalikke kogemusi ja toetab õpinguid, teisest küljest takistab töö intensiivsus õpingutele pühendumist. Toimub võõrandumine koolist ja õppetöö nõuetest, asemele astub orientatsioon töömaailma nõuetele juba enne õpingute lõpetamist.

Koormus oli, jaa, mul endal tekkis ka see, et vastutus ja see ajakulu läks nii suureks, et kool jäi täiesti lohakile, kuigi seal ma õppisin selles suhtes nagu hästi palju erialaselt, et koolis oli suhteliselt lihtne, aga lihtsalt füüsiliselt ei jõudnud kooli, üks objekt on Lõuna-Eestis ja teine Narvas ja siis kolmas on kuskil mujal, et sealt nagu kooli jõuda on päris raske. (tehnikaalad; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Töötsemiskogemus

Millised olid intervjueritute töötsemiskogemused peale kõrgkooli lõpetamist? Millised olid kriteeriumid tööle, mida sooviti leida? Milliseid strateegiaid ja kanaleid töötsemisel kasutati? Kuidas kogeti tööandjatepoolset suhtumist? Kuidas muutusid ootused ja hoiakud töötusekogemuse käigus?

Kõik intervjueritavad tegelesid töötuna olles aktiivselt töötsemisuga. Lühim periood, kui otsingud vilja hakkasid kandma, oli 3 kuud ja pikim 6 kuud. Teistest erinev oli ühe tehnikavaldkonna lõpetanu olukord, kes pigem ise valis erinevate töökohtade vahel, kui oli valitav. Kõik ülejäänud otsisid tööd konkurentsitingimustes kandideerides.

Töötsemiskanaliid

Internetiportaaliid

Levinuim ja eelistatuim töötsemisviis oli noorte jaoks erinevate internetiportaaliide kasutamine. Reeglina vaadati töökuulutusi korraka kõigis tuntumates portaaliides. Samas tõdeti, et kuulutused neis sageli kattuvad. Ühtlasi panid intervjueritud mitmele poole üles oma CV.

K: Milliseid kanaleid sa kasutasid, et kustkohast sa otsisid neid kuulutusi?

V: Peamiselt CV-Online, ja siis ka vaatasin eksole... Express Job oli ja.. ja siis üks sait on veel...

K: CV-Keskus on ka.

V: Jah, CV-Keskus. Aga kõige rohkem kuulutusi oli alati CV-Online's ja sageli, mis olid CV-Keskuses olid ka CV-Online's, et nad niimoodi dubleerisid. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; era)

K: Milliseid kanaleid sa kasutasid peamiselt?

V: CV-Online, CV-Keskus, tuttavate kaudu uurisin, siis käisin Töötukassas, Töötukassa lehel olevad töökuulutused...

K: Aga mis see kõige tõhusam oli nendest, mida sa mainisid?

V: Ma arvan, et ikka need internetiportaaliid, CV-Keskus, CV-Online, mõlemad. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Tutvused

Mitmed uuringud on näidanud tutvuste suurt rolli töötsemisel. Intervjueritavatelt küsiti, kas nad on sellist strateegiat rakendanud. Oldi arvamusel, et tutvuste kaudu töö leidmine on tõesti üks lihtsamaid viise „jalga ukse vahele saada“, kuid ise polnud noored seda töötsemisstrateegiat

eriti kasutanud. Põhjuseid selleks oli kahte tüüpi. Mitmete intervjuueeritavate jaoks oli see põhimõtteline küsimus. Ühelt poolt rõhutati eetilist aspekti, teisalt sooviti endale (ja teistele) tõestada, et saadakse hakkama ka omal käel ega vajata enam pere abi. Samal ajal väljendati mõningast valmisolekut pöörduda pere või tuttavate poole juhul, kui olukord läheb väga raskeks, ning usuti, et nii oleks võimalik kiiresti töökoht leida.

K: Aga see [tutvuste kaudu töö otsimine] käib kuidagi sinu põhimõtete vastu?

V: Enamasti küll jah. [---] Et ... et mulle ei meeldi lihtsalt see, ise inimene peab oma koha siin maailmas ise välja teenima, et mingid boonused ja need... ma arvan elus ei ole kunagi mitte midagi niisama kätte tulnud, tahaks ikka ise... ise tööle saada. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; MAG; avalik-õiguslik)

Mul oli see ka, et ma olin.. põhimõtte küsimus, et ma ei tahtnud tuttavate kaudu minna. Ma tahtsin ise, et ma saan nagu ise hakkama. Võib-olla kui oleks tahtnud nagu... või võtnud, noh, julguse kokku ja läinud küsima kellegi tuttava käest ja ajand hullult sedapidi võib-olla oleks saand midagi erialasemat või paremat, aga nagu.. ma ei teinud seda too hetk. Ma olin sellest situatsioonist, olin nagu nii nõrdinud ja mingi hetk ma olin juba täiesti heitunud, et kuidas see on võimalik, et ma olen alati nagu suhtselt hästi õppinud ja need inimesed, kes on tasulistel kohtadel ja nipsutavad sõrme ja saavad omad nagu kohad tööd ja asjad. Et see nagu tekitas juba sellist trotsi, et ei, ma saan ise ka hakkama oma asjadega. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Mul energeetikaalaseid kontakte ei ole ja ma ei leia, et see on päris õige. Ma võin sama hästi minna ja anonüümselt kandideerida. Et kuigi ma tean, et mul ABB-s on sõber olemas, siis ma ei hakka tema kaudu minema, et ma vaatan, kas ma suudan üldises konkurentsisis hakkama saada. Et ma pean ju sama hästi hakkama saama, mitte olema eelistatud sellepärast, et keegi ütleb, et ma oskan seda asja hästi ja ma saan hästi hakkama. (tehnikaalad; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Teiseks põhjuseks, miks tutvuste kaudu mitte tööd otsida, oli asjaolu, et noorte tutvusringkonnas puudusid nende endi sõnul vastava eriala inimesed või tööandjad.

Mu tutvusringkond on minuealine ju... kellest ka nagu osad ei käinud tööl, osad käisid, aga nende eriala on hoopis teine kui minul, siis nad ei saanud nagu mind kuidagi aidata. Pealegi noh. Nad olid ise ka eksle lihtsalt nagu, palgatöötajad, mitte nagu firmaomanikud, et nad saaksid mulle ise tööd pakkuda. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; era)

Tuttavatel kahjuks ei olnud ka sel hetkel midagi, tutvuse kaudu ma kuhugi ei saanud. Aga jah, andsin teada kõigile tuttavatele ja veel tuttavad andsid oma tuttavatele teada. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Tutvuste kasutamine töö leidmiseks oli aktsepteeritum ja levinum tehnikavaldkonna lõpetajate seas, kes tänu praktikale või kooli ajal saadud erialasele töökogemusele omasid tutvusi vastava valdkonna inimeste ning isegi tööandjate seas.

Kontakteerumine tööandjaga omal algatusel

Mõned intervjueeritavad, eriti tehnikaerialade lõpetajad, olid proovinud ka omal algatusel erinevate tööandjatega kontakteeruda, kuid selline strateegia tulemust ei andnud.

Mõned kohad olid ka nii, et otsisin ise välja endale huvipakkuva ettevõtte, küsisin ja uurisin, et kas neil on mulle midagi pakkuda. Ja siis üldjuhul praegu on sellised olud, et praegu ei ole kellelgi midagi. (tehnikaalad; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Siiski ei peeta tehtud pingutusi asjatuteks: hinnatakse tööandjaga loodud positiivset kontakti ja loodetakse, et info tööotsija kohta jääb tööandja andmebaasi. Sel viisil võib töötösingute käigus tehtud pingutustest olla kasu ka tulevikus karjääri edendamisel.

Töötukassa

Mitmed intervjueeritud olid end ka Töötukassas tööotsijaks registreerinud, olles motiveeritud küll peamiselt võimalusest säilitada ravikindlustus ning saada töötuskindlustushüvitist. Võimalusi Töötukassa kaudu tööd leida pidasid noored reeglina kesiseks. Selle peamise põhjusena nimetati asjaolu, et töötukassa teenused pole justkui suunatud kõrgharidusega inimestele: vastava kvalifikatsiooninõudega töökohti liigub seal väga vähe ning pakutavad koolitused ja ümberõppevõimalused on suunatud valdavalt madalamate haridustasemetega inimestele.

Jah, ma käisin küll Töötukassas, on ju, aga Töötukassa nagu vahendas selliseid lihtsamaid töötöisi, et seal ei olnud selliseid nagu analüütiku kohale, seal olid nagu teenindajad ja operaatorid ja lihttöölised nagu rohkem minu meelest. Et selles suhtes ma isegi ei vaevunud sealt nagu eriti midagi otsima. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; era)

Mitmed intervjueeritavad mainisid vähest paindlikkust koolituste suhtes, kuna soovitud koolitusi ei olnud võimalik saada või olid järjekorrad neile väga pikad.

Seal mul oli küll mõte, et tahaks ettevõttealustuskoolitust ja ettevõtte äriplaani koostamist võtta, aga mul oli tol ajal primaarne koolitegemine ja siis minu konsultant oli ka mõistev, et sai aru, et tee kool ära, siis tekib ka võimalusi rohkem ja ehk lähevad ajad ka paremaks, et ta ei surunud mind ka igale poole. Et ma tahtsin ka vene keelt, aga selle järjekord oli nii pikk, neil on selline poliitika, et kui turul on teatud oskustega inimesi, siis neid ei koolitata, et kui on palju keevitajaid ja ehitajaid, siis neid ei koolitata. Et kui õmblejaid on vähe, siis saadavad. Vene keele oskajaid on palju, et ei saada sinna. (tehnikaalad; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)

Põhjus, miks mitmed noored end Töötukassas arvele ei võtnud, seisnes osalt selles, et töötuna arvel olemist seostatakse tööliste ja madala haridustasemega inimestega, kellega noored end

samastada ei soovinud. Isegi neil, kes olid end arvele võtnud, tekitas Töötukassaga suhtlemine negatiivseid emotsioone ning mõjus enesehinnangule.

Ja teine asi, ega mulle ei meeldind seal Töötukassas käia... nagu see maineasi või prestiižiküsimus, et mul oli suhtelt ebamugav siiski seal käia, et ma käisin lihtsalt selleks, et mingit raha saada... või et ravikindlustus säiliks. Aga ikka nagu mõtled, et sa ei taha kuuluda sinna töötute klassi või sinna töötute armeesse.. kuidagi nagu tekitas tunde, et... et sa nagu ei oska, või et sa pole piisavalt vääriline. Või et ongi see, et ... käisid ülikoolis, aga see ei loe mitte midagi ja... et siis ma lihtsalt käisingi seal nagu.. tahtsingi võimalikult kiiresti sealt ära saada, et mida vähem see konsultant minuga räägib seda parem, ma saan ära minna. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; era)

Samas oli ka neid, kes said oma konsultandilt innustust ning häid nippe, ja hindavad saadud tuge.

*K: Aga kuidas see Töötukassas see kogemus oli? Et kas sellest oli abi?
V: /---/ Kui ma seal ära käisin, siis ma sain rohkem nii-öelda initsiatiivi... et väga meeldiv oli see inimene, kes seal oli ja andis nagu nippe, kuidas oma CV-d muuta, et oleks võib-olla parem. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)*

Karjäärikeskused

Ülikoolide endi juures asuvatest karjäärinõustamiskeskustest polnud ükski intervjueeritav abi otsinud. Noored ei oma ettekujutust teenustest, mida seal pakutakse ning kahtlevad, kas sellistest keskustest oleks abi olnud ka siis kui nad oleksid sinna pöördunud.

Samas on mitmed intervjueeritavad külastanud karjäärikeskuste lehekülgi töökuulutuste vaatamiseks või kuuluvad karjäärilistidesse, kuhu saadetakse töökuulutusi. Ka siinkohal on hinnangud erinevad. Mõnel puhul heidetakse ette töökuulutuste vähesust ning suuremate töövahendusportaalide kuulutuste dubleerimist. Samas on neid, kes on reageerinud mitmetele infolisti saadetud kuulutustele. Võimalik, et erinevate kogemuste taga on ka see, kuivõrd on erinevates ülikoolides karjääriteenuseid arendatud.

*K: Kas sa oled kuidagi kokku puutunud ülikooli karjäärikeskusega?
V: Jah, seal on, aga seal oli nii vähe pakkumisi, et... ja siis peamiselt needsamad pakkumised olid ka kuskil mujal üleval. Ma nendega isiklikult küll kontakti ei võtnud [---]Selle pärast, et ma vaatasingi, et seal on nii vähe neid tööpakkumisi, mingi kolm neli, et lihtsalt ei tundunud nagu mõttekas, et kui seal oleks olnud suurem valik, et siis võib-olla. Aga lihtsalt tundus nagu, et nad eriti ei tegutse, et ma ei saanudki aru, mis värk oli, miks seal nii vähe on... (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; era)*

*Jah, selle kaudu ma kandideerisin ka paljudesse kohtadesse. Mul tulevad siimaani automaatselt kõik tööpakkumised, mis sinna TTÜ sinna karjääriportaali üles pannakse, tulevad mulle nagu meili peale. Et seal on ka nagu hästi erinevaid, aga kuna see on ikkagi ülikooli portaali, siis valdav enamus on ka siis nagu praktika. (majandusteadus/ärindus ja haldus; akadeemiline; BA; avalik-õiguslik)*Kasutatud materjalid

Kasutatud materjalid

Eurostat (2009). The Bologna Process in Higher Education in Europe: Key Indicators on the Social Dimension and Mobility.

Hansson, L., 2000. Töö- ja ametialane mobiilsus ning mitteformaalsed sotsiaalsed võrgustikud, in: Järve, J. (Ed.), Teel tasakalustatud ühiskonda: naised ja mehed Eestis. Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium, Tallinn, pp. 32-37.

Kazjulja, M., 2011. Social network and education as resources for agency formation on the Estonian post-socialist labour market. Tallinna Ülikooli Kirjastus, Tallinn.

Oras, K.; Siilak, K.; Unt, M. (2010). Kõrgkoolilõpetaja tööturul: majandus- ja tehnikaerialade vilistlaste hinnangud oma tööturu võimalustele. (<http://primus.tlu.ee/tehtud-tood/Raport.pdf/view>)

Reiska, E., Roosalu, T., Tamm, U., Täht, K. & Unt, M. (2012). Kõrghariduse tähendused ja kõrgkoolide koostöö tööandjatega. (http://primus.tlu.ee/tehtud-tood/Sunteesraport_050312.pdf/view)